

BERCZELI-NEMCSÉNYI ALEX

**Bevándorlás és állampolgárság
Német emigránsok Texasban a 19. század első felében**

Immigration and citizenship – German emigrants in Texas in the first half of the 19th century. Texas was part of Mexico from 1821, became an independent republic in 1836 and in 1845 was annexed to the United States. This region became popular among the Germans settlers because a lot of works were written about it that concentrated on the advantages of the territory. Another pull factor was that the Mexican government and the Republic of Texas passed several liberal colonization laws to attract colonists. In my paper, I would like to present some aspects of German immigration to Texas focusing on one of the organizations (the so-called *Adelsverein*) that was created to help immigration to the North American continent. I will also try to answer the question how the Germans became citizens of their new homeland.

Keywords: immigration, emigration, citizenship, Germans, Adelsverein, German-Americans, North America, United States, Texas

Az észak-amerikai kontinens benépesítésében fontos szerepet játszottak az Európából érkező bevándorlók. Több ezren keltek útra a 19. század első felében politikai, gazdasági vagy éppen társadalmi okokból. Nagyon sokan kezdtek új életet a keleti part iparilag fejlettebb, népesebb nagyvárosaiban. Azonban a kontinens déli területei is népszerű úti cél voltak. Ezek közül kiemelkedik Texas, mely terület különös és hosszú utat járt be a korszakban. 1821-ig a spanyol birodalom része volt, majd 1836-tól független köztársaság. Így máig az egyetlen olyan tagja az Egyesült Államok uniójának, amely önálló államként csatlakozott 1845-ben.

A német emigránsok körében ez a terület a függetlenség időszakától kezdődően vált népszerűvé. Számukat tekintve ugyan többen telepedtek le a keleti parti és nyugati régiókban, azonban a lakosság arányához viszonyítva talán itt voltak a legmarkánsabban jelen. A 19. század közepére a Texasban élő német-amerikaiak voltak a legnagyobb számú Európából érkezett kisebbség. Már számuknál fogva is politikai tényezőt jelentettek és kezdettől fogva szerepet vállaltak a terület helyzetének alakításában. Jelen tanulmányban egyrészt azt vizsgálom, hogy miért és milyen keretek között tudtak letelepedni a németek az észak-amerikai kontinens ezen régiójában. Másrészt pedig arra teszek kísérletet, hogy bemutassam, hogyan is váltak később az Egyesült Államok állampolgáraivá. Az utóbbi esetben nem arra helyezem a hangsúlyt, hogy milyen jogi-törvényi háttére volt a kérdésnek, hanem arra, hogy elveiket tekintve hogyan feleltek meg az „állampolgárság” kritériumainak. Eddigi

kutatásaim rávilágítottak arra, hogy a letelepedést követően a német emigránsok az Egyesült Államok polgáraiként igyekeztek megoldást találni az új hazájukban felmerült politikai, társadalmi és gazdasági problémákra.

A német területek helyzete a korszakban

A 19. század első felében a német területekről az észak-amerikai kontinensre történő kivándorlás mértéke folyamatosan emelkedett. A kivándorlók száma az 1830-as évektől kezdődően vált jelentőssé. Az 1840 és 1860 között eltelt húsz év alatt mintegy 1,5 millióan telepedtek le az Egyesült Államokban.¹ Az elvándorlást egyszerre okozták a korszakban lezajló politikai, gazdasági és társadalmi változások.

Bonaparte Napóleon 1806-ban létrehozta a Rajnai Szövetséget, ezzel megszüntetve a német területeknek addig keretet adó Német–Római Császárságot.² A felszabadító háborúk után az európai nagyhatalmak a vitás területi és politikai kérdéseket az 1814–1815. évi bécsi kongresszuson igyekeztek megoldani. Ennek eszköze az I. Sándor orosz cár javaslatára Ausztria, Poroszország és Oroszország részvételével létrejött Szent Szövetség lett. Ezek a tárgyalások egyúttal a német alkotmányos rendezés fórumai is voltak, azonban csak részleges megoldás született. A három nagyhatalom nem támogatta egy új, német nemzeti szövetségi állam létrehozását, helyette 1815-ben Ausztria és Poroszország vezetésével a német királyok, hercegek és városok megbízottai aláírták a Német Szövetség alapító dokumentumát.³ Ez csupán az egyes államok laza összefogását jelentette, nem rendelkezett közös államfővel, végrehajtó vagy törvényhozó hatalommal és általános érvényű alkotmánnyal. Egyedüli közös testülete a frankfurti Szövetségi Gyűlés volt, amely csak korlátozott beavatkozási joggal rendelkezett. Az egyes tagállamok továbbra is önállóan működtek, sőt saját alkotmányokat bocsáthattak ki.⁴ A politikai ellentétek mellett további feszültségekhez vezetett, hogy a Német Szövetség határai nem egyeztek meg a közép-európai németiség etnikai-kulturális vonalaival.⁵

A bécsi kongresszus után egyértelművé vált, hogy az egységes német állam nem fog létrejönni, így a társadalmat általános csalódottság jellemezte. Erre válaszul – elsősorban az egyetemeken – létrejött egy reformokat követelő ellenzék. A jénai diákok 1815-ben megalapították az Általános Német Diákszervezetet, amelyben vezető szerepet kaptak az 1813–1815-ös felszabadító háborúk önkéntesei is.⁶ Ezzel párhuzamosan újra megerősödött a korábban francia uralom ellen elindult tornamozgalom, megalakultak a Német Társaságok és további egyetemi diákegyesületek – *Burschenschaften*ek – jöttek létre.⁷ Ezek a szervezetek más-más módon ugyan, de gyakorlatilag ugyanazt követelték.⁸ Egységes német köztár-

¹ Bruce 1992, 9.

² Hahner 2006, 150.

³ Németh 2011, 177.

⁴ Vitári 2010, 175–176.

⁵ Fulbrook 1993, 103–104.

⁶ Németh 2011, 178.

⁷ Fulbrook 1993, 109; Tokody–Niederhauser 1983. 154–155.

⁸ A reformokat követelő diákegyesületeknek voltak radikális megmozdulásai is. Az egyik ilyen az 1817-es Wartburg-Fest vagy wartburgi ünnepély volt, amelyen 11 német egyetem 500 hallgatója vett részt. A diákok egy csoportja több németellennek ítélt írást, a *Code Napoléont*, porosz rendőri tanácsokat és egyenruhákat égetett el. Németh, 2011, 178; Vitári, 2010, 178.

saságot akartak, amelyben érvényesülhet az alkotmányos szabadság és megvalósulhat a tartományi képviselő, kiterjesztésre kerül a választójog, valamint megszűnhet a feudális rend.⁹

Ezek a követelések még a francia uralom alatt erősödtek meg, s a példátlan társadalmi mobilitással járó Napóleon elleni felszabadító háborúk után is napirenden maradtak. Mivel a francia forradalom eszméiben gyökereztek, veszélyeztették Ausztria és Poroszország európai restaurációs törekvéseit. Mindkét ország egy erős politikai-hatalmi központtal rendelkező államot képzelt el. A reformokat követelő ellenzékkel szemben Metternich kancellár az 1819-ben kiadott *Karlsbadi Határozatokban* lépett fel, amelyet a Német Szövetségben is egyhangúlag elfogadtak.¹⁰ A dokumentum kimondta, hogy „minden egyetemenél alkalmazni kell egy célszerű utasításokkal és kiterjedt felhatalmazással ellátott, az egyetem területén lakó meghatalmazottat”.¹¹ Az ő feladata volt „örködni a fennálló törvények és fegyelmi előírások legszigorúbb végrehajtásán, gondosan figyelni azt a szellemet, amelyben az akadémiai tanárok nyilvános és magánelőadásaikban eljárnak [...] szakadatlan figyelmet szentelni, ami a diákság erkölcsösségének, kívánatos rendjének és külső jóviseletének előmozdítását szolgálhatja”.¹² Az egyetemeken zajló oktatói-hallgatói munka tehát egy külső szerv ellenőrzése alá került, sőt a mozgalommal rokonszenvező egyetemi polgárokat el is bocsáthatták. Ezen túl pedig a *Karlsbadi Határozatokban* úgy rendelkeztek, hogy „az egyetemeken létesített titkos vagy engedély nélküli kapcsolatokkal szemben hosszú idő óta fennálló törvényeket teljes érvényükben és szigorukban fenn kell tartani [...], ki kell terjeszteni a néhány esztendeje alapított és általában Burschenschaft néven ismert egyletre”.¹³ Ezzel gyakorlatilag betiltották a reformokat követelő, egyetemeken alakult és egymással együttműködő szervezeteket. Azonban ezek illegálisan ugyan, de tovább működtek, így a dokumentum külön kitért a „néplázító szövetségekre”, amelyekkel szemben vizsgálóbizottságot hozott létre. Ennek a testületnek feladata volt „mind az egész Szövetség, mind az egyes szövetségi államok fennálló alkotmánya és belső nyugalma ellen irányuló forradalmi üzemek és néplázító szövetségek való tényeinek [...] átfogó vizsgálata és a velük kapcsolatos bizonyítékok összegyűjtése”.¹⁴ Mindezek mellett pedig cenzúra alá vonta a sajtót, ugyanis kijelentette, hogy az „olyan írásműveket, amelyek napilapok alakjában vagy füzetesen jelennek meg, hasonlóképpen olyanokat, amelyek hűsz nyomtatott ív terjedelmet nem haladnak meg, az ország hatóságainak előzetes tudomása és jóváhagyása nélkül egyetlen német szövetségi államban sem lehet nyomdába továbbítani”.¹⁵

A *Karlsbadi Határozatok*at újabb kiegészítésekkel tovább szigorították, amihez nagyban hozzájárult az 1830-as júliusi francia forradalom. Az események hatására a német területeken felerősödtek az egységet és szabadságot követelő liberális mozgalmak. A szerveződések tagjait, résztvevőit megfigyelték, üldözték, némely esetben le is tartóztatták. Főként egyetemi tanárok, írók, újságírók, valamint diákvezetők, de az eszmékkel rokonszenvező

⁹ Tokody–Niederhauser 1983, 154–155.

¹⁰ Németh 2011, 178.

¹¹ Kováts 1995, 65.

¹² Uo.

¹³ Kováts 1995, 65–66.

¹⁴ Kováts 1995, 67.

¹⁵ Kováts 1995, 66.

polgárok, kézművesek és munkások is érintettek voltak.¹⁶ Ezért politikai okokból nagyon sok fiatal és értelmiségi döntött az észak-amerikai kontinensre történő emigráció mellett.

A politikai indokok mellett a korszakban lezajlott gazdasági változások, illetve azok társadalmi hatásai is közrejátszottak a német területekről történő elvándorlás mértékének növekedésében. Az 1750-es évektől demográfiai robbanás vette kezdetét Európában, ami a 19–20. század fordulójáig tartott. Ennek hatására a kontinens népessége 150 milliőről 400 millióra emelkedett.¹⁷ Ezzel párhuzamosan a század első felében a napóleoni háborúk, valamint a kedvezőtlen környezeti tényezők miatt élelmiszerhiány alakult ki Európában.¹⁸ A népesség növekedésével és az élelmiszerhiánnyal együtt az ipari forradalom is számos változást hozott. Fokozatosan a mezőgazdasági helyett az ipari szektor vált egyre hangsúlyosabbá. Ez a folyamat azonban nem volt elég gyors ahhoz, hogy a 18. század közepén kezdődött demográfiai robbanás hatására megemelkedett népesség élelmiszerszükségletét kielégítse.¹⁹ Mindazok pedig, akik vidéken munka nélkül maradtak, a városokban létrejövő gyárakban próbálták megélhetést találni.²⁰ Megjelent egy új társadalmi réteg, a városi munkásság. Ugyanakkor a korábbi nemesség is védte előjogait az újonnan kialakuló csoporttal, valamint a reformokra törekvő ellenzékkel szemben. Az így kialakult feszültségek hatására sokan úgy döntöttek, hogy az Újvilágban kezdenek új életet.

Miért éppen Texas?

Texas a 19. század első felében gyéren lakott terület volt, benépesítésében nagy szerepet játszottak a mexikói, angol-amerikai, német és más bevándorlók. A terület történetét érdemes külön egységként kezelni, azonban ahhoz, hogy látható legyen, miért vált olyan népszerűvé többek között a németajkú emigránsok körében, meg kell vizsgálni azt a „nagypolitikai” viszonyrendszert, amelyben elhelyezkedett a korszakban.

A terület 1821-től kezdődően a Spanyolországtól függetlenedett Mexikói Köztársasághoz tartozott, amely az Egyesült Államok fiatal köztársaságát tartotta követendő példának.²¹ Politikai rendszerét az északi szomszédéhoz hasonlóan építette fel. Szövetségi kormányzatot igyekezett kialakítani, így nagyon sok kérdést az egyes tagállamok hatáskörébe utalt. Texas népessége ekkor még túl alacsony volt ahhoz, hogy önálló tagállam legyen, így a szomszédos Coahuila területtel együtt alkotott egy egységet.²²

Mexikó Kongresszusa 1824-ben az alkotmány elfogadása mellett törvényt hozott a bevándorlásról is. Ebben a letelepedni szándékozóknak biztosították a földbirtoklás jogát és négy év adómentességet. A szövetségi rendszerben a részletszabályok kidolgozását az egyes tagállamokra bízták, aminek következtében Texas–Coahuila még kedvezőbb feltételekkel kínálhatott földet. Az új tulajdonosok az alacsony árú birtokok mellé négy helyett hat

¹⁶ Német 2011, 179.

¹⁷ Johnson 2016, 286.

¹⁸ Az élelmiszerhiány kialakulásához nagyban hozzájárult az 1816-os év kedvezőtlen időjárása, az 1825–26-os, 1826–27-es és az 1829–30-as kemény telek, valamint az 1840-es években Írországot sújtó burgonyavész. Frank 2018, 78; Johnson 2016, 209–291; Sellers et al. 1995, 165.

¹⁹ Kamphoefner et al. 1991, 2–3.

²⁰ Fulbrook 1993, 110–116.

²¹ Villegas et al. 2002, 69–70.

²² Howe 2007, 659.

évre kaptak adómentességet.²³ Az intézkedések következtében a Mexikói Köztársaság északkeleti határvidéke gyakorlatilag megnyílt a betelepülők előtt. Elsősorban az Egyesült Államok szomszédos államaiból érkeztek bevándorlók, akiknek száma folyamatosan emelkedett, 1830-ig 20 ezerre, 1835-ig 35 ezerre.²⁴ A mexikói hivatalnokok már az 1820-as évek második felében felismerték az angol-amerikai telepesek túlsúlyában rejlő veszélyt, hiszen már ekkor tíz az egyhez volt az arányuk a hispán lakossághoz viszonyítva. Abban reménykedtek, hogy ezt az egyenlőtlenséget a németajkú bevándorlók ellensúlyozhatják.²⁵ Azonban mindez nem valósult meg, hiszen bár korábban is érkeztek a területre, a német telepesek száma az 1830-as évektől kezdett el látványosan emelkedni.

Az Egyesült Államokból érkező, fokozódó bevándorlás miatt Texas és Mexikó viszonya egyre feszültebbé vált. Ennek egyik csúcspontja az 1826-ban kitört fredóniai felkelés volt. Főként birtokviták miatt Nacogdoches környékén angol-amerikai telepesek egy csoportja kikiáltotta a terület függetlenségét a Mexikói Köztársaságtól.²⁶ Az események megerősítették a mexikói kormányzatot abban, hogy az Egyesült Államokkal szomszédos határt felül kell vizsgálni. Manuel de Mier y Terán tábornok vezetésével expedíciót indított a Határbizottság a terület felmérésére azzal a céllal, hogy kidolgozza az indiánokkal szembeni védekezést, valamint az angol-amerikaiakkal szembeni stratégiát. A fredóniai felkelés és a bizottság feltáró munkája egyszerre vezettek az 1830. április 6-i törvényekhez.²⁷ Ezekben a texasi területeket a szövetségi kormányzat szigorúbb ellenőrzés alá vonta, megtiltotta a közvetlenül határos amerikai területekről történő bevándorlást, és magas vámokat vetett ki az Egyesült Államokból importált árukra. Emellett pedig, bár az intézmény fennmaradhatott, megtiltották további rabszolgák behozatalát.²⁸

Tovább súlyosbította a helyzetet az angol-amerikai lakosság növekedése mellett az is, hogy a terület közelsége miatt az északi szomszéd kormányai több kísérletet tettek a terület megszerzésére. Még 1827-ben John Quincy Adams elnök követeket küldött Mexikóba és 1 millió dollárt ajánlott fel a Rio Grandéig, majd további 500 ezer dollárt a Colorado folyóig terjedő területekért. Ezután Andrew Jackson újabb ajánlatot tett a Mexikói Köztársaság vezetésének, ötmillió dollárt kínált egész Texasért.²⁹ Természetesen ezeket a megkereséseket a mexikói kormányzat folyamatosan visszautasította.

A feszült viszony az 1830-as évek elején rövid ideig, de nyugvópontra jutott. Ehhez hozzájárult, hogy Santa Anna tábornok, a mexikói függetlenségi háború veteránja az 1829-es spanyol visszatérési kísérlet után egyre nagyobb politikai befolyásra tett szert.³⁰ A tábornok 1833-as elnökké választásakor liberális reformokat ígért, amivel elnyerte mind az angol-amerikaiak, mind pedig a hispán lakosság támogatását.³¹ Azonban a program végrehajtását már alelnökére, Valentín Gómez Faríasra bízta. A programnak köszönhetően Texas–Coahuila állam törvénykezése lehetővé tette a hivatalokban az angol nyelv használatát.

²³ Kőkény 2007, 41.

²⁴ Magyarics 2014, 71.

²⁵ Howe 2007, 660.

²⁶ Kőkény 2007, 58–61.

²⁷ Howe 2007, 660.

²⁸ Kőkény 2017, 144–145.

²⁹ Vecseklőy 1985, 123–124.

³⁰ Howe 2007, 660–661.

³¹ Howe 2007, 661.

Ezenkívül pedig meghosszabbították a korábbi birtokadományok szerződéseit, megnövelték a helyi bíróságok számát, valamint lehetőséget biztosítottak az esküdtszéki tárgyalásokra.³² Az alelnök az egyház vagyonát és jogköreit is korlátozni próbálta, illetve hozzálátott a hadsereg átszervezéséhez, ellenőrizhetővé tételéhez. A folyamatban lévő változások mindkét intézményt érzékenyen érintették, így ellenállást tanúsítottak.³³ Visszahívták Santa Anna tábornokot, aki nyomásukra szembefordult alelnökével és konzervatív fordulatot hajtott végre. Hatályon kívül helyezte az 1824-es liberális alkotmányt, önmagát pedig diktátorrá nevezte ki. Az új centralista kormányzat nemcsak a kongresszust, de az egyes államok, így Texas–Coahuila törvényhozó testületeit is feloszlatta.³⁴ Ennek hatására több mexikói államban is felkelés robbant ki, amelyeket le kellett vernie a tábornoknak.³⁵ A rend helyreállítása érdekében az egyes tagállamok saját véderéjét minimálisra csökkentette és a lojális, centralista hadsereg egységeit küldte a helyükre. Emellett pedig az új vezetés, megszüntetve a szövetségi államformát, a Mexikói Köztársaságot kerületekre osztotta fel.³⁶ Ezekkel a lépésekkel megszakadtak a korábban elindult reformfolyamatok.

Már az 1826-os események és annak következményei hatására Texasban kialakult egy ellenzék a mexikói központi kormányzattal szemben, amely a Békepártból és a Háborús Pártból állt. Előbbi sikerét jelentette, hogy a szigorú 1830-as áprilisi törvényt 1833-ban visszavonták.³⁷ Mindkét párt nagyobb politikai autonómiát szeretett volna kiharcolni, azonban más-más módon. Míg a Békepárt ragaszkodva az 1824-es alkotmányhoz Texas önállóságát a Mexikói Köztársaságon belül, addig a Háborús Párt attól függetlenül képzelte el.³⁸ Santa Anna centralista politikája hozott változást, ugyanis a Mexikói Köztársaság más részeihez hasonlóan 1834–1835-ben itt is fegyveres összetűzésekre került sor. Azonban a centralista hadsereg csak 1836 februárjában lépte át a Rio Grandét. Mivel egyértelművé vált, hogy a békés rendezésre, valamint az 1824-es állapotok visszaállítására már nincs lehetőség, 1836 márciusában „Texas népének nyilvánvaló megbízásával felruházott képviselői” kinyilvánították, hogy „Texas népe mostantól szabad, szuverén és független köztársaságot alkot”.³⁹ Ezzel a texasi forradalom véglegesen függetlenségi háborúvá vált, amely során eleinte Santa Anna erői voltak előnyben. Az Egyesült Államok hivatalosan ugyan nem foglalt állást és nem is nyújtott segítséget, azonban a határvidéken élő polgárai közül egyre többen szöktek át, hogy részt vegyenek a függetlenségi harcokban. A háború végső ütközetére 1836. április 21-én került sor a San Jacinto folyó partján, ahol a texasiak nyolcszáz fős serege gyakorlatilag megsemmisítette a mexikói erőket. A csata során sikerült Santa Anna tábornokot is foglyul ejteni, akit így kényszeríteni tudtak a velascói szerződés aláírására. Ebben a dokumentumban el kellett ismernie Texas függetlenségét és vissza kellett vonnia csapatait a Rio Grande mögé.⁴⁰ Ezzel, bár a Mexikói Köztársaság sosem ismerte el, megvalósult az önálló Texasi Köztársaság, amit először 1837-ben az Egyesült Államok,

³² Kökény 2007, 68.

³³ Villegas et al. 2002, 75.

³⁴ Kökény 2007, 71.

³⁵ Howe 2007, 661.

³⁶ Kökény 2007, 71.

³⁷ Howe 2007, 660; Kökény 2007, 70.

³⁸ Kökény 2007, 67.

³⁹ Bódy–Urbán 2001, 169.

⁴⁰ Kökény 2007, 73–80.

majd nem sokkal később az európai nagyhatalmak közül Anglia és Franciaország is elismert.⁴¹

„mindazoknak, akik Texasban kívánnak letelepedni”

Texas a függetlenség időszakában, 1836 és 1845 között vált igazán népszerűvé a német bevándorlók körében. Ehhez nagyban hozzájárult, hogy a mexikói kormányzathoz hasonlóan a Texasi Köztársaság vezetése is kedvező feltételekkel kínált földeket. A gyéren lakott vidéken történő letelepedés sokak számára csábító volt, hiszen az újrakezdés lehetőségét is jelentette. A német bevándorlók körében az olyan útleírások és beszámolók, mint például Johann Friedrich Ernst 1832-ben publikált „amerikai levele” vagy Detlef Dunt 1834-ben megjelent naplója, ezt a képzetet erősítették. Szintén személyes elbeszélés Adolphus Sterne 1840–1844 között, valamint 1851-ben írt naplója. A szerző az 1820-as években érkezett Texasba és írásaiban nemcsak a területen lakó embereket, illetve mindennapjaikat mutatta be, de kitért a politikai-üzleti életre is.⁴²

Műfaját tekintve eltérő Charles Sealsfield 1841-ben megjelent, *A kabinkönyv, avagy nemzeti jellemzők* című történelmi regénye.⁴³ A mű főszereplője egy fiktív alak, Edward Nataniel Morse ezredes, aki egyes szám első személyben meséli el történetét.⁴⁴ Ennek oka vélhetően az a szándék, hogy felkeltse az olvasó érdeklődését, valamint az élményszerű leírásokon keresztül elnyerje bizalmát. Az elbeszélésmód jelzi azt is, hogy a szerző az észak-amerikai kontinensen tett utazásai során szerzett személyes élményeiből merített az íráshoz. Morse ezredes szemén keresztül az olvasó megismerheti a texasi függetlenségi háború sorsfordító eseményeit és találkozhat olyan történelmi alakokkal, mint Stephen F. Austin vagy Sam Houston.⁴⁵ Sealsfield regénye nemcsak a régió történetét mutatja be, élményszerű leírásain keresztül Texas földrajzi és társadalmi viszonyai is megismerhetők.

Az itt említett és a hozzájuk hasonló szerzők gyakran túlzóan pozitív képet festettek az észak-amerikai kontinensen tapasztalható anyagi jólétről és gazdagságról.⁴⁶ Ezt egyrészt azért tették, mert igazolni szerették volna döntésük helyességét, másrészt pedig minél többeket akartak motiválni arra, hogy kövessék a példájukat. Az utóbbi következtében megfigyelhető volt a *láncmigráció* folyamata. Kimutatható, hogy azok, akik ezen beszámolók hatására indultak útnak, az észak-amerikai kontinens azon területein telepedtek le, amelyekről éppen leírást olvastak.⁴⁷ A texasi régió népszerűségét mutatja, hogy az 1850-es évekre már 35 ezer németajkú emigráns telepedett le, így ők voltak a legnagyobb európai kisebbség.⁴⁸

A terület egyre nagyobb népszerűsége, valamint a bevándorlók számának növekedése miatt 24 német nemes úgy döntött, hogy szervezett formában fogják segíteni a Texasba történő kiutazást és letelepedést. 1842-ben a Mainz mellett lévő Biebrich városában megalapították a Texasi Német Bevándorlók Védelmére Létrehozott Egyesületet, a *Verein zum*

⁴¹ Vecseklőy 1985, 128.

⁴² Kökény 2007, 28–29.

⁴³ A mű eredeti német címe: *Das Kajütenbuch oder Nationale Charakteristiken*. Sealsfield 1841.

⁴⁴ Sealsfield 1841; Wilson 1977, 101.

⁴⁵ Wilson 1977, 103.

⁴⁶ Kamphoefner et al. 1991, 283–284.

⁴⁷ Kamphoefner et al. 1991, 9; Keewen–Franke 2011, 23.

⁴⁸ Connor 1972, 174.

Schutz deutscher Einwanderer in Texas, rövidebb nevén az *Adelsverein*.⁴⁹ A szervezet rövid neve is az alapítók rangjára utal, hiszen jelentése „nemesek egyesülete”.

Részletesen kidolgozták az egyesület működési szabályzatát, amely tartalmazta a csatlakozás feltételeit. Meghatározta, hogy miként készítik elő és szervezik meg a kivándorlást, illetve a letelepedést. A dokumentumok külön-külön is megjelentek, majd 1846-ban összegyűjtötték őket egy Texasba készülő német emigránsoknak szóló kézikönyvben. Ennek eredeti, német címe: *Der Auswanderer nach Texas. Ein Handbuch und Rathgeber für Die, welche sich in Texas ansiedeln wollen, unter besonderer Berücksichtigung Derer, welche sich dem Mainzer oder Antwerpener vereinen anvertrauen*. Magyarul: *Emigránsok Texasba. Kézikönyv és tanácsok mindazoknak, akik Texasban kívánnak letelepedni, különös tekintettel azokra, akik a mainzi vagy antwerpeni egyesületre bízák magukat*. Ezt a kötetet Otto W. Tetzlaff az 1970-es évek végén elemezte és angol nyelvre is lefordította. Munkája során arra a megállapításra jutott, hogy bár a kézikönyv szerzője ismeretlen, egyértelműen az *Adelsverein* alapító és működési dokumentumait tartalmazza.⁵⁰

Az *Emigránsok Texasba* több egy egyszerű gyűjteménynél. Tartalmazza a régió földrajzi adottságainak részletes leírását, valamint beszámol a kortárs történeti eseményekről, elsősorban a texasi forradalomról és az ország Egyesült Államokhoz történő csatlakozásáról.⁵¹ Kitér a terület lakosságára is, nemcsak az angol-amerikaiakra vagy a bevándorló németekre, hanem az őslakos indiánokra is és a rájuk vonatkozó törvényi rendelkezésekre.⁵² Ha valaki az 1840-es évek közepén kezébe vette a kötetet, akkor megismerhette a korabeli Texas viszonyait. Bár a kézikönyv alapvetően a régió pozitív vonásaira koncentrált, a fentebb bemutatott beszámolóknál már jóval realisabb képet fest a területről. Mindezek mellett tartalmazza Texas állam alkotmányát is, amely közlésének célja kettős. Egyrészt az emigránsok megismerhették a terület törvényi-jogi rendszerét, másrészt pedig felkészülhettek arra, hogy milyen keretek között válhatnak állampolgárokká.

Az *Adelsverein* alapítói a szervezetet üzleti vállalkozásként hozták létre, amelynek feladata volt a „kapcsolattartás Németország és az emigránsok között és a tengeri kereskedelem fejlesztése üzleti kapcsolatok révén”.⁵³ Ily módon kívántak „ezeken a településeken piacot találni a német iparcikkeknek és piacot biztosítani a kolóniák termékeinek Németországban”.⁵⁴ Üzleti jellegét mi sem mutatja jobban, hogy az Egyesületet 1844-ben mint részvénytársaságot hivatalosan is bejegyezték.⁵⁵ Az alapítók szándéka az volt, hogy a németajkú telepesek számának növelésével, valamint a kolóniák által megteremtett gazdasági kapcsolatokon keresztül minél nagyobb befolyásra tegyenek szert a fiatal Texasi Köztársaságban. Azonban célkitűzéseik között szerepeltek olyan filantróp pontok is, amelyek arra utalnak, hogy a nehéz helyzetben lévő német lakosságon kívántak segíteni. Az egyik feladatuk volt „a foglalkoztatás nélküli munkásosztály sorsának javítása, így megállítva növekvő elszegényedésüket”. Emellett pedig szerették volna a kivándorlókat egyesíteni „oly

⁴⁹ Linch 1986, 29.

⁵⁰ Tetzlaff 1977, 13.

⁵¹ 1. link: *Der Auswanderer nach Texas* 1846, 1–13.

⁵² Uo. 35–57, 102–105.

⁵³ Uo. 88.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ King 1967, 33–35.

módon, hogy védelmet nyújtanak számukra ezen egyesületen keresztül azért, hogy terheiken könnyítsenek a közös teherviselés révén”.⁵⁶

Éltre hívása után nem sokkal később, még 1842-ben az *Adelsverein* vezetői megbízottakat küldtek Texasba azzal a céllal, hogy készítsék elő minél több német bevándorló letelepedését. Feladataik közé tartozott az információgyűjtés és a földvásárlás. Azonban a megbízottak gyakran földspeculánsok áldozataivá váltak, s olyan birtokokra is szert tettek, amelyekre a kiadott letelepedési engedélyek már lejártak, vagy éppen indiánok területén helyezkedtek el.⁵⁷ A nehézségek ellenére az Egyesület már 1843-tól kezdve indított hajókat, főként Brémából és Antwerpenből, de néhány esetben Hamburgból és Strasbourgból is. Ezeknek szinte mindegyike Galvestonba érkezett. Az Atlanti-óceánon megtett út az időjárástól függően két vagy három hónapot vehetett igénybe.⁵⁸ Végül a kezdeti, főként a földvásárlásokból adódó akadályok leküzdése után 1845-ben megalapították első kolóniájukat, New Braunfelst, amely város a további területszerzések és expedíciók kiindulópontjává is vált.⁵⁹ A szervezet sikerét mutatja, hogy ezután még két nagyobb települést hoztak létre. Az egyiket 1846-ban Fredericksburg, a másikat pedig 1847-ben Castell néven.⁶⁰

Mindenkinek, aki így kívánt Texasba utazni és letelepedni, 98 guldent kellett fizetnie, ami 56 porosz tallérnak felelt meg.⁶¹ Ezért az Egyesület vállalta az Atlanti-óceánon történő átkelés költségeit. Az új élet megkezdéséhez pedig biztosított „egy 60 guldenrel nem drágább rönkházat vagy a ház építéséhez szükséges anyagot” és egy „300 *acre* méretű földbirtokot családok számára vagy 160 *acre*-t egyedülálló, 17 éves vagy idősebb férfiak számára”, valamint „kerítés-alapanyagot és 15 *acre* termőföldre elegendő vetőmagot”.⁶² Az alapítók nemcsak az egyénekre vagy a kisebb családi csoportokra voltak tekintettel, hanem nagy hangsúlyt fektettek az egész közösség támogatására és nagyban támaszkodtak a tagok együttműködésére is. Ezért az Egyesület vállalta, hogy épít „egy közösségi templomot, egy vagy több iskolát tandíjmentességgel és egy kórházat, szintén ingyenes ellátással”.⁶³ A közösségépítésben vállalt szerepét igazolja az is, hogy mivel a kolóniáin alapvetően mezőgazdasággal foglalkoztak, az *Adelsverein* szerződésben rögzítette „gabonamalom, fűrészmalom és gyapotmagtalanító gép létesítését” a telepek számára.⁶⁴ Ezekben a birtokokon elsősorban búzát, rizst, később kukoricát termesztettek, de sok esetben hoztak létre a déli területeken jellemző gyapotültetvényeket is. Azonban eltérően a Texasban bevett gyakorlattól, ültetvényeiken a német telepesek nem alkalmaztak rabszolgákat. Az afroamerikaiakat szerződéses viszonyban, szabad munkacseréként foglalkoztatták.⁶⁵

⁵⁶ Uo. 87–88.

⁵⁷ King 1967, 105–110.

⁵⁸ Eddig összesen 77 hajó ismert, amely a német területekről indult az *Adelsverein* kötelékében 1843 és 1847 között. A hajók listáját az indulás-érkezés helyével, idejével és az utasok számával a hajók neve szerint rendezve Chester W. Geue és Ethel H. Geue közölte 1972-ben. Geue–Geue 1972, 158–160.

⁵⁹ Fehrenbach 1968, 294.

⁶⁰ King 1967, 105–110.

⁶¹ Tetzlaff 1977, 44.

⁶² 1. link Der Auswanderer nach Texas 1846, 91–95.

⁶³ Uo.

⁶⁴ Uo.

⁶⁵ Hawgood 1940, 105–106.

A 19. század második felében Mexikóba utazó magyarok útleírásainak vizsgálata során Venkovits Balázs arra a megállapításra jutott, hogy számukra az utazás három szakaszból állt.⁶⁶ Véleményem szerint ez a rendszer a Texasban letelepedő német emigránsok kapcsán is felállítható. Először a szárazföldön belül el kellett jutniuk egy olyan Atlanti-óceán parti kikötőbe – elsősorban Antwerpenbe vagy Brémába –, ahonnan elindulhattak az észak-amerikai kontinens felé. Ebből a kikötőből át kellett kelniük az óceánon, ami az ipari forradalom következtében egyre gyorsabbá és biztonságosabbá vált. A megérkezés után pedig az Újvilágban kellett megtalálniuk egy letelepedésre alkalmas területet, ahol fel kellett építeniük az új egzisztenciát. A kézikönyvben található dokumentumokból az látszik, hogy az Egyesület ebből a három szakaszból kettő támogatására ígéretet és kísérletet tett. Annak, aki csatlakozott, az antwerpeni vagy brémai kikötőig ugyan önerőből kellett eljutnia, de az átkelés költségeit, valamint a letelepedéshez szükséges anyagi feltételeket az *Adelsverein* igyekezett biztosítani.

A 19. század első felében a német értelmiség körében elterjedt az az elképzelés, hogy az észak-amerikai kontinens alkalmas lehet Új-Németország megalapítására. Egy nyelvileg és etnikailag különálló köztársaságot akartak létrehozni, amelyben megőrizték volna kulturális sajátosságait, és amely mintául is szolgált volna nemcsak a német területek, de más országok számára is. Olyan államot kívántak létrehozni, amelynek vezetését, illetve törvénykezését az Európában üldözött liberális elveik mentén szervezték volna meg. A terv megvalósítására több kísérlet is történt a korszakban.⁶⁷ Azonban, ahogy a fentebb idézett forrásokból is látszik, az *Adelsverein* nem ilyen államot akart létrehozni és nem is kívánt gyarmatosítóként fellépni. Sőt a dokumentumokban, valamint a kézikönyvben is javasolta tagjai számára, hogy mihamarabb tanuljanak meg angolul, illetve váljanak texasi, majd pedig amerikai állampolgárokká.⁶⁸

Az 1840-es évek második felében az egyesület működése további nehézségekbe ütközött. Ehhez egyrészt hozzájárult, hogy 1845-ben a Texasi Köztársaság 28. tagállamként csatlakozott az Egyesült Államokhoz. Ezután a korábbiaknál nagyobb számban érkeztek olyan telepesek, akik nem szervezett módon jutottak földekhez. Az újonnan érkezők és a megváltozott politikai helyzet miatt a birtokviszonyok ellenőrzése nehézkessé vált. Másrészt újabb nehézséget jelentett az is, hogy mivel a mexikói kormányzat sohasem ismerte el a Texasi Köztársaság függetlenségét, az északi szomszéd beavatkozását hadüzenetként értékelte. Így 1846-ban, miután kitört a mexikói–amerikai háború, a régió hadművelési területté vált.⁶⁹ Emiatt az egyesület számára a kolóniákkal való kapcsolattartás majdhogynem lehetetlenné vált. A politikai helyzet változása, valamint a háború mellett a korábbi sikertelen földvásárlási kísérletek és a telepesek anyagi biztonságát szolgáló kötelezettségvállalások hatalmas terhet jelentettek. Mindezek következtében a Texasi Német Bevándorlók Védelmére Létrehozott Egyesület és részvénytársaság 1847-ben csődöt jelentett.⁷⁰

Bár a kolóniák anyagi támogatása részben megmaradt, az egyes települések és a kivándorlók mögötti biztonsági háló, amelyet a szervezet jelentett, megszűnt. A már létrehozott telepeknek önállóan kellett tovább működniük. Azonban az alapítók közül többen is a terü-

⁶⁶ Venkovits 2018, 40.

⁶⁷ Hawgood 1940, 96–97.

⁶⁸ Tetzlaff 1977, 13.

⁶⁹ Kökény 2007, 92–95.

⁷⁰ Linch 1986, 29.

leten maradtak és nagy befolyásra tettek szert a helyi, új politikai rendszerben.⁷¹ Például John. O. Meusebach, akit nem sokkal az *Adelsverein* csődje után, 1851-ben Bexar, Medina és Comal megyék képviselőjévé választottak Texas Állam Szenátusába. Hivatali ideje alatt tagja volt az Allamügyi és Oktatási Bizottságoknak.⁷² Az egyesület ugyan rövid ideig működött, de érdemeit nem lehet elvitatni. Működése során közel nyolcezer német telepes kiutazását és letelepedését tette lehetővé.⁷³

A Der Freie Verein és a San Antonio-i nyilatkozat

Bár az *Adelsverein* inkább gazdasági vállalkozás volt, telepesei között nem csak földművelőket vagy iparosokat találni. Tagjai voltak olyan német értelmiségiek is, akik elsősorban politikai okokból voltak kénytelenek elhagyni hazájukat és a korabeli európai nézetek mellett a görög-latin műveltséget is magukkal vitték. Ők az egyesület működése alatt, sőt annak csődje után is alapítottak kisebb, zárt közösségeket, amelyeket *latin kolóniáknak* neveztek.⁷⁴ Ezek közül is kiemelkedik Sisterdale, ahol a letelepedett német-amerikaiak egy aktív politikáló kört hoztak létre, amely fontos szerephez jutott a korszakban.

A települést 1847-ben egy német szabadgondolkodó, Nicolaus Zink alapította.⁷⁵ Zink 1812-ben született Bajorországban, foglalkozását tekintve építészmérnök volt, s feleségével együtt az *Adelsverein* közvetítésével érkezett az akkor még független Texasi Köztársaságba. Részt vett az egyesület első kolóniájának, New Braunfelsnek a megalapításában és felépítésében 1844–1845-ben. Azonban családi okok miatt két évvel később elköltözött, s a Sister Creek-völgyben vásárolt földet. A területet elnevezte Sisterdale-nek. Röviddel ezután csatlakozott hozzá családjával Ottomar Behr természettudós és meteorológus.⁷⁶ Az 1848-as forradalmak után még több értelmiségi telepedett itt le. Liberális eszméket vallottak és a település vezetését is ezek mentén szervezték meg.⁷⁷

A Sisterdale-ben kialakuló értelmiségi kör egyik vezető alakja Ernst Kapp filozófus és földrajztanár volt. Azért kellett emigrálnia, mert az 1848-as forradalom alatt megjelentett egy porosz államról írt kritikát. A letelepedés után farmerként, ácsként és állattenyésztőként kezdett el dolgozni, azonban politikai tevékenységét sem adta fel.⁷⁸ Egészen 1865-ig élt az Egyesült Államokban, majd a polgárháború után hazatért Németországba, ahonnan egy súlyos betegség miatt már nem térhetett vissza.⁷⁹

Ennek az értelmiségi körnek egy másik kiemelkedő alakja volt Eduard Degener, aki szintén a forradalomban vállalt szerepe miatt volt kénytelen emigrálni. 1848-ban részt vett

⁷¹ Kamphoefner et al. 1991, 8.

⁷² King 1967, 140, 141, 145–146.

⁷³ Egyes szakirodalmak szerint (például Kamphoefner et al. 1991, 8.) az egyesület közvetítésével letelepedettek száma hétezer fő volt, azonban a Chester W. Geue és Ethel H. Geue által összegyűjtött hajólista alapján ez a szám akár nyolcezer is lehetett. Az ismert utasszámokat összeadva összesen 7682 fő kelt át az Atlanti-óceánon, azonban több hajó esetében nincs arra adat, hogy hány német emigráns volt a fedélzeten.

⁷⁴ Fehrenbach 1968, 295.

⁷⁵ 6. link: Linch 2010.

⁷⁶ Geue–Geue 1966, 14.

⁷⁷ 6. link: Linch 2010.

⁷⁸ 5. link: Jordan 2010.

⁷⁹ Sass 1978, 95.

Frankfurt am Mainban az első német parlament ülésén és 1850-ben érkezett Texasba. Miatán lezárult a polgárháború, tagja volt az alkotmányozó konvenciónak, sőt 1870–1871-ben kongresszusi képviselővé is választották.⁸⁰ A Sisterdale-be költöző német értelmiségiek közül még August Siemering újságíró és publicista emelkedik ki. A forradalom után, 1851-ben telepedett le a texasi *latin kolóniában*, ahol tanárként kezdett el dolgozni. Kaphoz és Degenerhez hasonlóan a polgárháború után is aktívan politizált. Elkezdte kiadni saját lapját, a *Freie Presse für Texas*, amely 1865-től kezdődően az egyik legolvasottabb déli republikánus lap lett.⁸¹

Ernst Kapp, Eduard Degener és August Siemering vezetésével ebből a körből alakult meg 1853 novemberében a *Der Freie Verein*, azaz a Szabadság Egyesület, amelynek elnökévé Kappot, titkárává pedig Siemeringet választották.⁸² Legfontosabb céljuk az volt, hogy választ találjanak a korszak politikai, gazdasági és társadalmi kérdéseire. Az egyesület tagjai nem sokkal megalakulását követően, 1854 februárjában részt vettek a németek gyűlésén Louisville-ben. Itt egy programot fogalmaztak meg, amelyben nyíltan elítélték a rabszolgaságot és egyenlő jogokat követeltek az afroamerikaiaknak.⁸³

Ugyanebben az évben, március 15-én Ernst Kapp és August Siemering aláírásával megjelent egy felhívás, mert úgy ítélték meg, hogy „a legutóbbi események, ahogy az amerikai, úgy az európai politikában mutatják minden német összefogásának szükségességét az Egyesült Államokban”.⁸⁴ 1854. május 14–15-re összehívták a német-amerikai telepesek konvencióját azzal a szándékkal, hogy „egyesüljünk minden erőnkkel, hogy megállapodásra jussunk magunk között és a velünk egyező amerikai polgártársainkkal azokról az elvekről, amelyek az elkövetkező tevékenységünk alapja lesznek”.⁸⁵ Ebben a felhívásban felkérték az összes texasi német települést, egyesületet és társaságot, hogy fogalmazzák meg véleményüket, kérdéseiket, kéréseiket, majd ezeket tolmácsolják delegáltjaikon keresztül.

Ezen a konvención Ernst Kapp vezetésével programot fogadtak el, amely egyszerre tartalmazott politikai, társadalmi és vallási reformokra vonatkozó javaslatokat.⁸⁶ A három terület közül az első kettőre tértek ki részletesen. A program társadalmi reformokra vonatkozó pontjai közül egy nyíltan elítélte a rabszolgaságot. Emiatt a korabeli déli közvélemény a konvenciót abolicionista rendezvényként értékelte, ami ellentétet szült a konzervatívabb német-amerikaiakkal és az ültetvényes déli elittel.⁸⁷ Azonban a San Antonio-i konvenció számos kérdést és problémát is érintett, ami miatt nem lehet egyértelműen kijelente-

⁸⁰ 4. link: Hooker 2010.

⁸¹ 3. link: Gold 2010.

⁸² 2. link: Bieseles 1930. 249.

⁸³ 2. link: Bieseles 1930, 248; Honeck 2011, 43.

⁸⁴ A felhívás 1854. március 24-én a *New Braunfelscher Zeitung*ban és április 1-jén a *San Antonio Zeitung*ban jelent meg német nyelven. Angolra fordította és publikálta R. L. Bieseles 1930-ban. link: Bieseles 1930, 249–250.

⁸⁵ 2. link: Bieseles 1930, 250.

⁸⁶ Az 1854-es gyűlésen elfogadott programot teljes terjedelmében a *New Braunfelscher Zeitung* május 19-i és a *San Antonio Zeitung* május 21-i számára hivatkozva R. L. Bieseles 1930-as tanulmányában angol nyelven közli. Ugyanígy felhasználta Hans-Martin Sass egy 1978-as tanulmányában, szintén angol nyelven. A program elemzéséhez ezeket a fordításokat használtam fel.

⁸⁷ 2. link: Bieseles 1930, 247.

ni, hogy az afroamerikaiak helyzetének kérdése lett volna az elsődleges probléma, aminek megoldására javaslatot fogalmaztak meg.

A politikai reformok első pontjában elismerték, hogy „az Egyesült Államok Alkotmánya a mostani legjobb”, azonban hozzátették azt is, hogy „mint minden létező dolog, ez is javításra szorul és javítani is kell”.⁸⁸ Éppen ezért követelték az elnök, a szenátorok, valamint az adóügyi, közigazgatási és minden más adminisztratív tisztségviselő közvetlen választását. Emellett pedig a választópolgárok azon jogát, hogy visszahívhassák ezen hivatalok betöltőit, ha munkaképtelenné válnának, törvényszegést, vagy pedig etikai vétséget követnének el.⁸⁹ Ezen követelések már önmagukban is figyelemre méltók, hiszen az elnök, valamint a szenátorok megválasztásának rendszerét az 1787-es alkotmány világosan kijelölte. A belpolitikai-alkotmányos kérdések újrendezése mellett az ország külpolitikájával kapcsolatban is voltak követeléseik azért, „hogy biztosítsák az Egyesült Államok megfelelő helyzetét a külföldi országok felé, és hogy lehetővé tegyék számukra, hogy befolyást gyakoroljanak a szabadság növekedésére”.⁹⁰ Ezekben a pontokban gyakorlatilag a Kongresszus egységes fellépését követelték, hogy egyrészt ismerjék el a „republikánus” államokat, másrészt a külföldön tartózkodó amerikai állampolgárok nagyobb védelmét igényelték.

Külön ki kell emelni, hogy a politikai reformok között követelték a Monroe-doktrína érvényben tartását.⁹¹ Ez az 1823-as elnöki üzenet ugyanis egyrészt kimondta azt, hogy az amerikai kontinensen európai nagyhatalmak a továbbiakban nem folytathatnak gyarmatosítást. Másrészt pedig azt, hogy az új észak-amerikai állam nem avatkozik be az Óvilág konfliktusaiba.⁹² A német-amerikaiak ezen követelése is igazolja tehát azt, hogy az 1850-es években az Egyesült Államok állampolgáraiként tekintettek magukra, hiszen a Monroe-doktrína az Újvilág Európától történő elszakadását mondta ki.

Mindezek mellett átfogó katonai reform megvalósítását is követelték. Ennek keretében csak az állampolgárok teljesíthettek volna katonai szolgálatot, illetve szerepelt az is, „hogy békeidőben a katonákkal ugyanúgy járjanak el, mint más polgárokkal”. A katonai kiképzéssel kapcsolatban pedig azt javasolták, hogy töröljék el a testi fenyítést, tiltsák be a kadétok neveléséért felelős intézményeket, illetve alapítsanak egy tisztek kiképzésére létrehozott intézményt.⁹³

A társadalmi reformok közül az első pontban markáns változásokat akartak a törvénykezésben, elsősorban az igazságszolgáltatási rendszerben. Követelték „a büntető és polgári jog általános kódexét, mely egyszerűségénél és biztonságánál fogva minden polgár számára érthető és mentes az ügyvédi beavatkozásoktól”.⁹⁴ A német-amerikaiak ráéreztek az Egyesült Államok törvénykezésének egyik nagy hiányosságára, ugyanis egy ilyen általános jogi kódex megalkotásával feloldhatóvá váltak volna az egyes tagállamok igazságszolgáltatása közötti különbségek. Ezzel együtt követelték az esküdtbírói rendszer, illetve az adósság-

⁸⁸ 2. link: Bieseles 1930, 252; Sass 1978, 89.

⁸⁹ 2. link: Bieseles 1930, 252; Sass 1978, 89–90.

⁹⁰ 2. link: Bieseles 1930, 252; Sass 1978, 90.

⁹¹ 2. link: Bieseles 1930, 252; Sass 1978, 90.

⁹² Bódy–Urbán 2001, 160–161.

⁹³ 2. link: Bieseles 1930, 252–253; Sass 1978, 90.

⁹⁴ 2. link: Bieseles 1930, 253; Sass 1978, 90.

ért járó börtön és a halálbüntetés eltörlését, a megélhetéshez szükséges tulajdonok illetékmentessé tételét.⁹⁵

A második pontban foglalkoztak részletesebben az afroamerikaiak helyzetével. Ebben kijelentették, hogy „a rabszolgaság ördögtől való, amelynek eltörlése a demokratikus elvek követelménye”.⁹⁶ Bár kritikus hangnemben nyilatkoztak az intézményről, követelésük lényege az volt, hogy „a szövetségi kormányzat tartózkodjon minden beavatkozástól a rabszolgaság kérdésében”.⁹⁷ Vagyis azt javasolták, hogy azokban az államokban, ahol az intézmény már fennáll, ne töröljék el. Eddig a politikai és társadalmi reformokat sürgető pontokban nyíltan vagy éppen burkoltan a Kongresszus határozottabb fellépését követelték. Azonban úgy tűnik, hogy itt inkább a népszuverenitás elvét kívánták érvényre juttatni. Ezt támasztja alá az is, hogy a továbbiakban amellel álltak ki, hogy „ha egy állam a gonosz eltörléséről dönt”, tehát ha alkotmányában elveti a rabszolgaság intézményét, akkor „az ilyen állam igényelhesse a szövetségi kormányzat segítségét e cél megvalósítása érdekében”.⁹⁸ A radikális kezdőmondatral együtt ez a hangvétel azokra a kompromisszumokra hasonlított, amelyekkel az Egyesült Államok kormányzatai igyekeztek rendezni a század első felében a rabszolgaság intézményének kérdését. Ebben a pontban ugyanis egyszerre követelték a tagállamok önrendelkezési jogának tiszteletben tartását, illetve a Kongresszus beavatkozását a szabad államok segítése kapcsán.

Az igazságszolgáltatáson, valamint a rabszolgaságon túlmenően pénzügyi reformokra vonatkozóan is voltak követelései a konvencionálnak. A program negyedik és ötödik pontjában az adóügyi szabályok megváltoztatását és a bankok működésének felülvizsgálatát követelték. Ahogyan írták, „az adónak nincs más célja, mint fedezze a kormányzat kiadásait. Ezért kell rögzíteni, tekintettel a költségek összegére és ki kell egyenlíteni, amennyire lehetséges, a polgárok javai szerint.”⁹⁹ Éppen ezért követelték a közvetlen adózást, a bevételekhez mérten arányos jövedelemadó és a progresszív örökösödési adó bevezetését, valamint a „megműveletlen földek magasabb adóztatását a földspekuláció ellenőrzéséhez”.¹⁰⁰ A hitelintézetekkel kapcsolatos pont pedig így kezdődött: „A bankoknak csak az a célja, hogy védelmet nyújtsanak a szegényeknek a tőke erejével szemben, és hogy támogassák a kereskedelmet.”¹⁰¹ Ebben követelték az akkor létrejött bankok működésének betiltását, valamint a hitelintézeti rendszer felülvizsgálatát. Ezekből látszik, hogy mindkét intézmény esetében a Kongresszus határozottabb beavatkozását várták el a szegényebb társadalmi csoportok védelmében.

A szövetségi kormányzat fellépését követelték az ipari szektorban, illetve az oktatásban is. A gazdasági életben elinduló verseny központi felügyeletét akarták elérni azért, hogy a korábbi spekulációkat és bizonytalan helyzeteket elkerüljék. Figyelemre méltó az is, hogy „állami felügyeletet és megfelelő garanciák biztosítását” követelték „a munkásokkal kötött szerződésekben”.¹⁰² Ez a pont azért fontos, mert a 19. század közepére az ipari forradalom az észak-amerikai kontinensen is elkezdte kifejteni hatásait. Kialakulóban volt egy új társa-

⁹⁵ 2. link: Bieseles 1930, 253; Sass 1978, 90.

⁹⁶ 2. link: Bieseles 1930, 253; Sass 1978, 91.

⁹⁷ 2. link: Bieseles 1930, 253; Sass 1978, 91.

⁹⁸ 2. link: Bieseles 1930, 253; Sass 1978, 91.

⁹⁹ 2. link: Bieseles 1930, 253; Sass 1978, 91.

¹⁰⁰ 2. link: Bieseles 1930, 253–254; Sass 1978, 91.

¹⁰¹ 2. link: Bieseles 1930, 254; Sass 1978, 91.

¹⁰² 2. link: Bieseles 1930, 254; Sass 1978, 91.

dalmi csoport, a városi munkásosztály, s a dolgozók, valamint a munkaadók közötti viszony, a jogok és kötelezettségek még nem voltak törvényben rögzítve. A konvención résztvevő német-amerikaiak az állam feladatául jelölték ki „az ifjúság mint köztársasági polgárok oktatásának a biztosítását és a romboló jellegű hatások legteljesebb eltávolítását”.¹⁰³ Bár nem a vallással kapcsolatos reformoknál szerepelt, ebben a pontban megfigyelhető egyfajta egyház- vagy vallásellenesség. Az ingyenes köz- és felsőoktatás létrehozása mellett követelték, hogy a vallást és a vallási könyveket tiltsák be az oktatási intézményekben, illetve azt is, hogy prédikátorok ne lehessenek oktatók.¹⁰⁴ Ezzel arra a problémára reflektáltak, hogy az Egyesült Államok alkotmánya a közoktatás tekintetében semmilyen kötelező szabályt nem tartalmazott, sőt a kérdés rendezését rábízta az egyes államok kormányzatára. Ennek ellenére, bár a szervezésben nem vett részt, földadományokkal igyekezett ösztönözni az oktatási intézmények alapítását.¹⁰⁵ Ez a követelés egybecsengett azzal, hogy még az *Adelsverein* is tandíjmentes iskolák építését vállalta kolóniai számára. Tehát a központilag szervezett, ingyenes közoktatás iránti igény a német-amerikaiak körében folyamatosan napirenden lévő kérdés volt.

A program harmadik nagy egységében, a vallásügyet érintő reformok tekintetében leszögezték, hogy „a vallás magánügy. Az Egyesült Államok politikai alakulat és nincs joga beavatkozni a hit ügyeibe, akár előnyben részesíteni vagy korlátozni azt.”¹⁰⁶ Ebben a kérdésben követeléseiket az első két egységhez viszonyítva igen röviden fogalmazták meg. A vallási fogadalmak eltörlését akarták, illetve azt, hogy a Kongresszus és más jogalkotó testületek ülései ne legyenek imával megnyithatók.¹⁰⁷ Érdekesség, hogy követelték „a vásárnapra vonatkozó törvények és a hálaadás napjának eltörlését”.¹⁰⁸ Ez a radikális pont azt mutatja, hogy bár számos, a korszakban égető problémára rátapintottak, a vallási kérdésekben még markánsan különböztek az angolszász többségi társadalomtól.

A San Antonio-i gyűléssel párhuzamosan és az után is Sisterdale lakói, valamint a *Der Freie Verein*hez hasonló szervezetek a Republikánus Párt programja mellett álltak ki. Emiatt és azért, mert a program társadalmi reformokat sürgető részének második pontjában nyíltan szót emeltek a rabszolgaság ellen, a konvenció résztvevői összetűzésbe kerültek a korábban letelepedett német-amerikaiakkal és az ültetvényes déli elittel. 1854 és 1855 nyara között éles viták bontakoztak ki az olyan német és angol nyelvű lapok hasábjain, mint a *New Braunfelsler Zeitung*, a *San Antonio Zeitung*, illetve a *The Western Texan*, valamint a *Texas State Gazette*.¹⁰⁹ A már beilleszkedett német-amerikaiak azt állították, hogy sem a program, sem pedig az 1854-es konvenció nem tükrözte a texasi németajkú lakosság többségének véleményét, amivel szemben a gyűlés résztvevői azzal védekeztek, hogy minden település és szervezet küldhetett delegáltakat. Ezzel együtt elsősorban az ültetvényes angol-amerikaiak bojkottálni kezdték a *San Antonio Zeitungot* és több, hozzá hasonló lapot, amelyek a számukra radikális elveket valló német-amerikaiak írásait megjelentették.¹¹⁰

¹⁰³ 2. link: Bieseles 1930, 254; Sass 1978, 91.

¹⁰⁴ 2. link: Bieseles 1930, 254; Sass 1978, 91–92.

¹⁰⁵ 7. link: Zsigmond 2008.

¹⁰⁶ 2. link: Bieseles 1930, 254; Sass 1978, 92.

¹⁰⁷ 2. link: Bieseles 1930, 254; Sass 1978, 92.

¹⁰⁸ 2. link: Bieseles 1930, 254; Sass 1978, 92.

¹⁰⁹ 2. link: Bieseles 1930, 255–261.

¹¹⁰ Honeck 2011, 44.

Összegzés

Sok európai, így a német bevándorlók számára is az észak-amerikai kontinens, azon belül is Texas már a 19. század első felében a „lehetőségek földjeként” jelent meg. Ezt a pozitív képet erősítették az olyan beszámolók, mint Charles Sealsfield történelmi regénye. Személyes hangvételükkel, a régió és az ott történő letelepedés előnyeinek a bemutatásával sokakra ösztönzőleg hatottak.

Az 1846-ban megjelent *Emigránsok Texasba* kézikönyv már jóval realisabb volt. Bemutatta a terület földrajzi adottságait, történelmét, kül- és belpolitikai viszonyait, valamint tartalmazta A Texasi Német Bevándorlók Védelmére Létrehozott Egyesület alapító dokumentumait és szabályzatát is. Az *Adelsverein*, bár rövid ideig működött, több ezer német emigráns letelepedését segítette elő. Dokumentumaiból egyrészt látható, hogy milyen vállalkozásokra volt szükség az új élet megkezdéséhez, másrészt pedig az, hogy az alapítók számára fontos szempont volt, hogy telepeseik a közösség tagjaivá váljanak. A *Der Freie Verein* működése, valamint a San Antonió-i konvenció programja pedig rávilágít arra, hogy a német-amerikaiak nem csak jogi értelemben voltak az Egyesült Államok állampolgárai.

Nem tisztázott még, hogy az önálló Texasi Köztársaság idején a németek texasi vagy az Egyesült Államok polgárának vallották magukat. Az *Emigránsok Texasba* ugyan már a csatlakozott állam alkotmányát közölte, az *Adelsverein* azonban első kolóniáit még a független államban hozta létre. Mindenesetre a vizsgált források azt támasztják alá, hogy a letelepedett német-amerikaiak az 1850-es években már az Egyesült Államok állampolgárává váltak. Elsősorban abban a tekintetben, hogy ahogyan eredeti hazájukban, úgy az Újvilágban is válaszokat kerestek, illetve igyekeztek megoldást találni a korszak politikai, gazdasági és társadalmi problémáira.

Bibliográfia

Források

- Kováts 1995 = Kováts Zs.: Karlsbadi Határozatok. *Szöveggyűjtemény az egyetemes történelem forrásaiból III.* Nemzeti Tankönyvkiadó. 65–67.
- Bödy–Urbán 2001 = Bödy P. – Urbán A.: Texas Függetlenségi Nyilatkozata. *Szöveggyűjtemény az Amerikai Egyesült Államok történetéhez 1620–1980.* Dialóg-Campus Kiadó. 167–169.
- Bödy–Urbán 2001 = Bödy P. – Urbán A.: Monroe-elv. *Szöveggyűjtemény az Amerikai Egyesült Államok történetéhez 1620–1980.* Dialóg-Campus Kiadó. 160–161.
- Sealsfield, Charles: *Das Kajütenbuch oder Nationale Charakteristiken.* Zürich. 1841.
Der Auswanderer nach Texas. Ein Handbuch und Rathgeber für Die, welche sich in Texas ansiedeln wollen, unter besonderer Berücksichtigung Derer, welche sich dem Mainzer oder Antwerpener Verein anvertrauen. Bremen 1846.
- Bieseles 1930 = Bieseles, R. L.: Ernst Kapp és August Siemering felhívása a San Antonió-i konvencióra. The Texas State Convention of Germans in 1854. 33. *The Southwestern Quarterly* 4. 247–261.
- Bieseles 1930; Sass 1978 = San Antonió-i konvenció programja. Bieseles, R. L.: Ernst Kapp és August Siemering felhívása a San Antonió-i konvencióra. The Texas State Convention of Germans in 1854. 33. *The Southwestern Quarterly* 4. 247–261. és Sass, Hans-Martin: Man and His Environment: Ernst Kapp's Pioneering Experience and

His Philosophy of Technology and Environment, In: Linch, G. E. – Reeves, D. B.: *German Culture In Texas, a Free Earth; Essays from the 1978 Southwest Symposium*. Twayne Publishers. 82–99.

Szakirodalom

- Bruce 1992 = Bruce, L.: *The Migration of Ideology and the Contested Meaning of Freedom: German Americans in the Mid-Nineteenth Century*. German Historical Institute, Washington DC.
- Connor 1972 = Connor, S. V.: *Texas, a History*. Arlington–Heights II.
- Fehrenbach 1968 = Fehrenbach, T. R.: *Lone Star. A History of Texas and the Texans*. New York.
- Frank 2018 = Frank T.: *Amerika világai*. (Angol-amerikai történelmi tanulmányok) Gondolat Kiadó, Budapest.
- Fulbrook 1993 = Fulbrook, M.: *Németország története*. Maccenas Könyvkiadó. Budapest.
- Geue–Geue 1972 = Geue, Ch. W. – Geue, E. H.: *A New Land Beckoned. German Immigration to Texas 1844–1847*. Waco.
- Hahner 2006 = Hahner P.: *A régi rend alkonya. Egyetemes történet 1648–1815*. Panem Könyvkiadó, Budapest.
- Hawgood 1940 = Hawgood, J. A.: *The Tragedy of German-America, The Germans in the United States of America during the Nineteenth Century – and After*. New York – London.
- Honeck 2011 = Honeck, M.: *We are the Revolutionists. German-Speaking Immigrants and American Abolitionists after 1848*. The University of Georgia Press, Georgia.
- Howe, 2007 = Howe, D. W.: *What Hath God Wrought. The Transformation of America, 1815-1848*. Oxford University Press, New York.
- Johnson 2016 = Johnson, P.: *Az amerikai nép története*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kamphoefner et al. 1991 = Kamphoefner, W. D. – Helbich, W. – Sommer, U.: *News from the Land of Freedom. German Immigrants Write Home*. Ithaca – London.
- Keewen–Franke 2011 = Keewan–Franke, D.: *Imagies of America, Warren County*. Arcadia Publishing, Charleston.
- King 1967 = King, M. I.: *John O. Meusbach, German Colonizer in Texas*. Austin–London.
- Kökény 2007 = Kökény, A.: *Angol-amerikaiak Texasban, 1821–1845*. Szeged.
- Linch 1986 = Linch, G. E.: *Rural Hill Country: Man, Nature, and the Ecological Perspective*. In: *Eagle in the New World: German Immigration to Texas and America*. Szerk. Gish T. – Spuler R. Texas.
- Magyarics 2014 = Magyarics T.: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek*. Antall József Tudásközpont, Budapest.
- Németh 2011 = Németh, I.: *Németország 1789–1914*. In.: *19. századi egyetemes történelem 1789–1914. Európa és az Európán kívüli világ*. Szerk. Vadász S. Osiris Kiadó, Budapest. 167–247.
- Sass 1978 = Sass, H.–M.: *Man and His Environment: Ernst Kapp's Pioneering Experience and His Philosophy of Technology and Environment*, In: *German Culture In Texas, A Free Earth. Essays from the 1978 Southwest Symposium*. Szerk. Linch, G. E. – Reeves, D. B. Twayne Publishers. 82–99.
- Sellers et al. 1995 = Sellers, C. – May, H. – McMillen, N. R.: *Az Egyesült Államok története*. Maccenas Könyvek. Budapest.

- Tetzlaff 1977 = Tetzlaff, O. W.: A Guide for German Immigrants. 63. *Rice University Studies* 3. 13–19.
- Tokody–Niederhauser, 1983 = Tokody Gy. – Niederhauser E.: *Németország története*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Vecseklőy 1985 = Vecseklőy J.: *A csillagsávós lobogó nyomában*. Magvető Kiadó, Budapest.
- Venkovits 2018 = Venkovits, B.: „Mi otthon félre vagyunk vezetve.” *Magyar utazók és kivándorlók Mexikóban a 19. század második felében*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Villegas et al. 2002 = Villegas, D. C. – Bernal I. – Toscano, A. M. – González, L. – Blanquel, E. – Meyer, L.: *Mexikó rövid története*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- Vitári 2010 = Vitári Zs.: Birodalomból birodalom. „Németország” 1815–1871. In: *A hosszú 19. század rövid története*. Szerk. Bebesi Gy. Bocz Kiadó, Pécs. 175–190.
- Wilson 1977 = Wilson, L. A.: Another Planet: Texas in German Literature. 63. *Rice University Studies* 3. 101–109.

Internetes hivatkozások

1. link: *Der Auswanderer nach Texas. Ein Handbuch und Rathgeber für Die, welche sich in Texas ansiedeln wollen, unter besonderer Berücksichtigung Derer, welche sich dem Mainzer oder Antwerpener Verein anvertrauen*. Bremen 1846. <https://archive.org/details/derauswandererna00brem/page/n3/mode/2up> a letöltés időpontja: 2020. május 10.
2. link: Biesele, R. L.: The Texas State Convention of Germans in 1854. 33. *The Southwestern Quarterly* 4: 247–261. <https://www.jstor.org/stable/30235334> a letöltés időpontja: 2021. május 03.
3. link: Gold, E.: Siemering, August. *Handbook of Texas*. Texas State Historical Association. 2010. <https://tshaonline.org/handbook/online/articles/fsi06> a letöltés időpontja: 2018. december 28.
4. link: Hooker, A. W.: Degener, Edward. *Handbook of Texas*. Texas State Historical Association. 2010. link: <https://tshaonline.org/handbook/online/articles/fde28> a letöltés időpontja: 2018. december 28.
5. link: Jordan, T. G.: Kapp, Ernst, In: *Handbook of Texas*. Texas State Historical Association. 2010. <https://tshaonline.org/handbook/online/articles/fka01> a letöltés időpontja: 2018. december 28.
6. link: Lynch, G. E.: Sisterdale, In: *Handbook of Texas Online*. Texas State Historical Association. 2010. <https://tshaonline.org/handbook/online/articles/HNS51> a letöltés időpontja: 2018. december 28.
7. link: Zsigmond A.: Az amerikai mítosz: oktatás és társadalom. *Új Pedagógiai Szemle* 8–9. 2008. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/az-amerikai-mitosz-oktatas-es-tarsadalom> a letöltés időpontja: 2021. május 21.